

*Васильків Валентина Ігорівна,
аспірантка кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВО НА АНОНІМНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В ОНЛАЙН ТА ОФФЛАЙН СЕРЕДОВИЩАХ

Розширення меж перебування особи у цифровому світі та користування його можливостями, в уявах людей зтирає кордони між існуючою дійсністю реального (офлайнового) світу та онлайн-світу. Окрім очевидних позитивних результатів, у свою чергу такі явища несуть в собі негативні наслідки. Саме тому, існування таких наслідків та шляхів їхнього усунення в контексті забезпечення та реалізації права на анонімність варто дослідити.

Одним із особистих немайнових прав фізичної особи є право на ім'я, за допомогою якого відбувається індивідуалізація та ідентифікація особи. Під своїм ім'ям фізична особа набуває права та здійснює свої обов'язки. Цивільним кодексом України, а саме статтею 28, також передбачено право особи використовувати псевдонім або діяти без зазначення імені [1]. Проте дане право не є абсолютним, тобто в певних випадках закон дозволяє особі залишити свою ідентифікацію невідомою. Не вдаючись до аналізу терміну «анонімність» та конкретних випадків здійснення фізичною особою такого права, варто зазначити, що як таке, загальне право на анонімність в законодавчій системі України не існує, воно проявляється як право, реалізація якого забезпечує здійснення інших прав фізичної особи, наприклад у сфері авторського права. Якщо питання анонімності, яка визначається також як можливість «не зазначати власного імені», діяти «без імені», «без підпису», «знеособлено», в окремих суспільних відносинах, певним чином врегульовано за допомогою спеціальних законів, то врегулювання цього права в Інтернеті викликає все більший інтерес, що зумовлено специфікою даного простору взаємодії осіб, його беззаперечною саморегуляцією.

Деякий час Інтернет видавався чимось неврегульованим та далеким від світу реальних речей, проте зі зростанням цифрової компетенції людей, та проникненням більшості реальних (вже так званих «офлайнових») сфер суспільної взаємодії осіб в цифрову, а також збільшенням кількості правопорушень, вчинених в Інтернеті, виникає необхідність його врегулювання. Звісно, на такі ідеї є противники, серед яких відомий своєю «Декларацією незалежності кіберпростору» Джон Перрі Барлоу. Хоча щодо права на анонімність в онлайн-середовищі також існують різноманітні точки зору, варто по-перше: зазначити як саме дане питання нормативно

врегульовано на міжнародному та державному рівнях, по-друге: також можливі ризики такого врегулювання та його відсутності.

Розглядаючи людину, її діяльність в цифровому середовищі і, як наслідок, реалізацію нею своїх прав та набуття обов'язків в такому середовищі, можливо помітити, що розвиток Інтернету в цьому контексті спричинив значний вплив на існуючі права фізичної особи, шляхом їхнього перетворення, а також вплинув на виникнення нових прав. Ставлення щодо правової природи права на анонімність не розглядається з однозначної точки зору серед вчених, тому існує твердження, що це новітнє право людини, наприклад, як зазначає у своїй роботі Ю.С. Разметаєва [2]. Проте з аналізу класифікації видів анонімності, здійсненої В.А. Серьогіним, яка може бути в активній та пасивній формах і проявлятися як неповідомлення власного імені та уникнення ідентифікації відповідно, вбачаємо також відомості про існування бажання виступати учасником суспільних відносин в анонімній формі, ще серед стародавніх римлян, а також серед англійського дворянства (маска Гая Фокса 1605 року як символ анонімності та боротьби за свої права) [3]. Тобто з огляду на вищезазначене, вважаємо що право на анонімність є розширеним у зв'язку зі сферою його реалізації, але раніше існуючим правом, правову природу та склад якого варто досліджувати на новому рівні, що зумовлено впливом Інтернету.

Вивчаючи особливості права на анонімність в онлайн середовищі, варто відмітити одну з характеристик такого середовища, яка полягає в можливості використання Інтернету без необхідності реєстрації під своїм справжнім ім'ям. Окрім очевидних позитивних наслідків використання такої можливості у вигляді можливості реалізації свободи висловлення думки та інформації, існують також негативні наслідки, що пов'язані зі зловживанням таким правом, що у свою чергу може призвести до порушення прав інших осіб, наприклад, на повагу їхньої честі та гідності. Оскільки особа-порушник використовує Інтернет не зазначаючи власного імені, складність її ідентифікації для подальшого притягнення до відповідальності значно ускладнюється. Саме тому вважаємо за необхідне звернути увагу та запозичити досвід боротьби з даним явищем, який набирає широкого розповсюдження та застосування серед багатьох країн, серед яких такими заборонами відомий Китай та, нещодавно, Білорусь, а також Австрія, де з 2020 року існуватиме заборона на анонімність в газетах, інтернет-платформах, соціальних мережах, шляхом справжньої реєстрації користувачів вищезазначених платформ за номером їхнього телефону, який в свою чергу в Австрії реєструється за особистими даними.

З огляду на такі обставини, варто зазначити про існування в Україні зареєстрованого проекту Закону «Про телекомунікації», який передбачає реєстрацію користувачами мобільного зв'язку своїх SIM-карток, а також подальше відключення обладнання, яке використовується для зміни маршрутизації трафіку [4]. Вважаємо, що дана тенденція змін до національного законодавства є позитивним кроком до майбутньої заборони анонімності фізичної особи в Інтернеті, яка в свою чергу, серед безлічі інших позитивних наслідків, сприятиме забезпеченню права на повагу честі та гідності фізичної особи, оскільки реєстрація користувача під справжнім ім'ям унеможливить висловлення думки у вигляді анонімних коментарів та коментарів під псевдонімом. Позитивний вплив заборони анонімності в цифровому онлайн просторі в сфері кримінальних правовідносин наразі не є предметом дослідження даної роботи, проте цілком очевидно його існування для покращення пошуку правопорушників правоохоронними органами.

Інтернет також є ідеальною мережею для реалізації права на вільний пошук збір та розповсюдження інформації. Враховуючи саме це, основна критика серед противників заборони права на анонімність в цифровому просторі, зводиться до того, що з реалізацією такого права існування ризику можливості ідентифікації особи не матиме на неї впливу, у порівнянні з випадком існуванням заборони анонімності. В межах таких тверджень варто звернути увагу на вирішення питання в міжнародному просторі. Так, ще з 2015 року Рада ООН з прав людини розглянула право на анонімність в Інтернеті як один із найважливіших інструментів, що в епоху цифрового розвитку, що дозволяє вільно висловлювати свою думку та є невід'ємним правом людини [5]. Звісно, з огляду на це можливо стверджувати, що позиція країн-прихильниць заборони анонімності в Інтернеті суперечить твердженню Ради ООН.

Не зазначаючи в рамках даного дослідження наслідки протиріччя в можливості заборони та обов'язковості законодавчого закріплення права на анонімність в Інтернеті, варто зазначити, що аналіз дослідженої літератури дає підстави стверджувати, що право на анонімність як таке, що у зв'язку з впливом цифрової компетентності, появи цифрової особистості, тобто його реалізацією в онлайн-середовищі, зазнало змін у порівнянні з правом на анонімність в офлайн-середовищі (де воно є неабсолютним). Оскільки існування негативних ризиків реалізації анонімності в Інтернеті збільшується, вважаємо за необхідне її заборонити, дослідивши механізми таких заборон на прикладі міжнародного досвіду. Враховуючи поступове втілення майже всіх сфер буття людини в цифровий простір, необхідно наголосити про існування

таких, потребують реалізації анонімності не залежно від середовища: онлайн чи офлайн. Саме тому, погоджуючись з думкою Д. Маріц, зазначимо, що виключення в питанні заборони анонімності має стосуватись сфери авторського права, медицини, благодійності, договірних відносин з умовами анонімності, кримінального судочинства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Ю.С. Разметаєва. Формування новітніх прав людини під впливом ІТ. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://aphd.ua/publication-567/>
3. В.А. Серьогін. Право на анонімність як елемент прайвесі. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7216/1/Серьогін%20В.А.%20Право%20на%20анонімність%20як%20елемент%20прайвесі.pdf>
4. Проект Закону «Про телекомунікації». Електронний ресурс. – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66311
5. ООН визнала анонімність в Інтернеті правом людини. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://imi.org.ua/news/oon-priznala-anonimnist-v-interneti-pravom-lyudini-i12369>
6. М.Маріц. Право на анонімність як невід'ємне право людини. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/30.pdf>

Ключові слова: право на анонімність, індивідуалізація, цифрова компетентність, цифрова особистість, неабсолютне право.

Keywords: right to anonymity, individualization, digital competence, a digital personality, an absolute right.

*Воротинцева Інна Валеріївна,
аспірантка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПРО ОBOB'ЯЗKOBICЬTЬ ЗДІЙCHEHHЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРАТОРА НОТАРІУСОМ ПІД ЧАС НОТАРІАЛЬНОГО ПОCВІЧЕННЯ ДЕЯКИХ ПPABOЧИНІВ

2 листопада 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності, що передбачає посилення боротьби з рейдерством», яким зокрема, внесено зміни до законодавчих актів, що регулюють питання державної реєстрації